

Це дослідження показало, що опрацювання лексичного наповнення частотних словників, які вже укладені на матеріалі української мови, чи результатів нових власних досліджень з визначення частоти вживання слів, мало б бути відправною точкою в довготривалому процесі створення навчально-методичних розробок з УМІ та власне в укладанні словників-мінімумів з УМІ.

Література:

1. Мартинишин Н. Особливості організації заняття з української мови як іноземної для дітей дошкільного віку / Н. Мартинишин // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць. – Вип. 12. – Львів, 2016. – С. 116–120.
2. Мартинишин Н. Підґрунтя для створення підручника з УМІ для дітей / Н. Мартинишин // Українська мова у світі: Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 листопада 2014. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 75–81.
3. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / Укл. Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – К.: ІСДЮ, 1995. – 200 с.
4. Палінська О. Урок української: принципи оптимізації роботи на занятті з української мови як іноземної / О. Палінська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць. – Вип. 4. – Львів, 2009. – С. 51–58.
5. Партико З. Словник-мінімум української мови / З. В. Партико; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – К.: Ін-т журналістики, 2004. – 79 с.
6. Роман С. В. Коломінова О. О. Розвиток індивідуальності молодшого школяра засобами іноземної мови у початковій школі / С. Роман, О. Коломінова // Іноземні мови. – 1996. – № 3. – С. 35–37.
7. Стандарт з української мови як іноземної (початковий рівень А1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. www.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/](#)
8. Уроки «Чап-чалап-2» навчального порталу «Крок до України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://krok.mio.kiv.ua/uk/children/chap-chalap-2/>
9. Ashworth J. New stepping stones 1 / Julie Ashworth, John Clark. – England: Longman, 1997. – 63 p.
10. Gray E. Welcome 1. Pupil's book / Elizabeth Gray, Virginia Evans. – Express Publishing. – 2011. – 129 p. ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. twirpx.com/file/1318557/](#)).
11. Simmons N. Family and friends 1. Class book / Naomi Simmons. – Oxford University Press. – 2009. – 107 p. ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. twirpx.com/file/945294/](#)).
12. Herrera M. Big English 1. Student's book / Mario Herrera, Christopher Sol Cruz. – 149 p. ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. twirpx.com/file/1298796/](#)).
13. Webster D. English together 1. Pupil's book / Diana Webster, Anne Worrall. – Longman. – 2000. – 79 p. ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. twirpx.com/file/1109709/](#)).
14. Kozanoglou D. Fly high 1. Pupil's book / Danae Kozanoglou. – Longman. – 84p. ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки. twirpx.com/file/451985/](#)).

УДК 37.025:314.745:316.444.5:372.888.1

О. І. Медведєва,

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЯК ДРУГОЇ ТА ЯК ІНОЗЕМНОЇ) ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (ВПО) ЯК СКЛАДОВА АДАПТАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ВПО В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглядаються проблеми мовної, соціокультурної та соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з Криму, Луганської та Донецької областей у західних регіонах України. Визначено основні фактори сприяння швидкій мовній адаптації ВПО до українськомовного середовища, а також форми та методи викладання української мови (як другої та як іноземної) для ВПО відповідно до їхніх вікових особливостей, професійно-мовленнєвої компетенції, рівня соціокультурної інтеграції тощо. Проаналізовано специфіку викладання української мови на безкоштовних курсах для внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: мовна адаптація ВПО, українська мова як іноземна, українська мова як друга, професійно-мовленнєва компетенція, соціокультурна інтеграція.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЯЗЫКА (КАК ВТОРОГО И КАК ИНОСТРАННОГО) ДЛЯ ВНУТРЕННЕ ПЕРЕМЕЩЕННЫХ ЛИЦ (ВПЛ) КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ АДАПТАЦИОННОГО ПРОЦЕССА ВПО В УКРАИНСКОМОВНОМ СРЕДЕ

В статье рассматриваются проблемы языковой, социокультурной и социально-психологической адаптации внутренне перемещенных лиц (ВПЛ) из Крыма, Луганской и Донецкой областей в западных регионах Украины. Определены основные факторы содействия быстрой языковой адаптации ВПЛ в русскоязычной среде, а также формы и методы преподавания украинского языка (как второго и как иностранного) для ВПЛ в соответствии с их возрастными особенностями, профессионально-речевой компетенцией, уровнем социокультурной интеграции и т. п. Проанализирована специфика преподавания украинского языка на бесплатных курсах для внутренне перемещенных лиц.

Ключевые слова: языковая адаптация ВПЛ, украинский язык как иностранный, украинский язык как второй, профессионально-речевая компетенция, социокультурная интеграция.

THE METHODS OF TEACHING UKRAINIAN (AS A SECOND AND A FOREIGN LANGUAGE) FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS (IDPs) AS A COMPONENT OF THE ADAPTATION PROCESS OF THE IDPs IN THE UKRAINIAN-SPEAKING ENVIRONMENT

The article deals with the problems of linguistic, sociocultural, social and psychological adaptation of internally displaced persons (IDPs) from the Crimea peninsula, Luhansk and Donetsk regions in the Western Ukraine. The social and psychological approaches to defining the essential characteristics of adaptation of IDPs into Ukrainian-speaking environment are analyzed. On the basis of statistical survey about the level of integration of IDPs in a new community, conducted by the Razumkov Centre, the distinctive features of the integration process of internally displaced persons from the East of Ukraine and from the Crimean peninsula are determined. The main factors, that promote the rapid language adaptation of internally displaced persons in the Ukrainian-speaking environment, such as «masking factor», professional and motivational factor and valuable and motivational one are defined in the article. The basic forms and methods of teaching Ukrainian (as a second

and a foreign language) for IDPs in accordance with their age peculiarities, professional and communicative competence and the level of sociocultural integration are discovered. The specifics of teaching Ukrainian at the free-paying courses for internally displaced persons are analyzed.

Key words: *language adaptation of IDPs, Ukrainian as a foreign language, Ukrainian as a second language, professional and communicative competence, sociocultural integration.*

Постановка проблеми. Процес пристосування (як приклад ситуативної (мовної) адаптації) індивіда (у нашому випадку ВПО) до іншого соціуму, засвоєння ним норм суспільного життя, розвиток на цьому шляху самої особистості, що адаптується, і вплив її на середовище – це надзвичайно складні та багатопланові проблеми, вивчення яких є особливим актуальним для сучасного українського суспільства перехідного типу. У стабільних умовах розвитку соціуму засвоєння норм і цінностей здійснюється завдяки старшим поколінням, які надають молоді необхідні зразки адаптивної поведінки. Та сьогодні соціальний простір нашої держави раптово опинився в обставинах швидкоплинних змін, які вимагають від ВПО актуалізації всіх її адаптивних ресурсів.

Актуальність. Внаслідок російської агресії, окупації Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей, понад 1,6 мільйона українських громадян були змушені залишити місця постійного проживання і переселитися в інші, безпечніші регіони України. Незважаючи на стан війни і складну соціально-економічну ситуацію в Україні, процеси переселення і облаштування в нових місцях проживання такої значної кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) відбулися без суттєвих потрясінь. Водночас, актуальним залишається питання, наскільки вимушені переселенці змогли інтегруватися у нові для себе територіальні спільноти, враховуючи існуючі між жителями різних регіонів України соціокультурні відмінності, політичні орієнтації, а також – що особливо важливо, суспільно-політичний фактор переселення російськомовної частини ВПО в українськомовне середовище.

У статті ми ставимо перед собою **завдання** проаналізувати рівень соціокультурної інтеграції ВПО у Львівській області та визначити шляхи мовної адаптації російськомовних переселенців в українськомовному середовищі. Серед західного регіону України Львівська область була обрана нами для аналізу за кількісними показниками переміщених осіб зі Сходу та Криму, які є значно більшими, у порівнянні з Івано-Франківською, Тернопільською областями тощо.

Виклад основного матеріалу. За офіційними даними УВКБ ООН, у Львівській області станом на жовтень 2016 року перебуває майже 11 тис. внутрішньо переміщених осіб. Серед них – понад 7 тис. із Донбасу. Решта – кримчани, з яких близько 2 тис. кримських татар. Третина вимушених переселенців – неповнолітні діти. За результатами опитування Інституту регіональних досліджень, жінок двічі більше, ніж чоловіків. Майже всі респонденти – молодь і особи активного працездатного віку. Лише близько 3% опитаних – віком понад 65 років. Переселенці мають непоганий освітній рівень, адже серед ВПО є особи з науковим ступенем та аспіранти (по 0,5%), понад чверть – магістри і спеціалісти, п'ята частина навчається або вже закінчила бакалаврат. Професійно-технічну освіту має третина переселенців. Частка осіб із нижчою кваліфікацією становить трохи менше 20%. Значну частку серед ВПО становлять особи віком 16–25 та понад 50 років [10].

З метою простеження рівня інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове середовище (для аналізу взяті дані тільки по ВПО, які перебувають на території Західної України) в опитуванні Центру Разумкова (грудень 2015 р.) були поставлені питання, які стосувалися не тільки мовної адаптації, а загального процесу інтеграції переселенців у нові спільноти. Дані опитування засвідчили:

- більшість переселенців (за власними оцінками чи за оцінками їх рідних) інтегрувалися до нових для себе спільнот. Водночас, залишається і досить велика частка (18%) тих, кому це поки не вдалося;
- значна частина ВПО (71%) була нормально сприйнята в нових місцях проживання, однак кожен четвертий зазнавав утисків у зв'язку з обставинами свого переїзду;
- 62% переселенців не побачили суттєвої відмінності між власними звичаями та традиціями і, відповідно, звичаями та традиціями нових для себе місць проживання. Однак майже третина їх помітила (і у більшості випадків тут відіграє фактор зміни мовного середовища і потреби адаптуватися до нього);
- 19% переселенців не готові змінювати власні звичаї і традиції, щоб адаптуватися до нового середовища, навіть якщо вони сильно відрізняються від домінуючих у новому оточенні.

Цікавим є аспект мовних особливостей переселенців у Львівській області. Сучасний психологічний антрополог Т. Шварц відзначає: «Культура, у тому числі й мова, є первинною людською адаптацією. Вона складається із здобутків досвіду, що був організований, вивчений та реплікований людською популяцією, з проінтерпретованих визначень та ознак, що передаються від минулого, від сучасного покоління або створених власне індивідом. Процес адаптації розглядається на двох рівнях: по-перше, вивчається спосіб адаптування культурної системи до зовнішнього оточення, по-друге, досліджується спосіб адаптування інституцій культури між собою [2, с. 324–325]». Можна припустити, що маргіналізація статусу частини ВПО зумовлена поширенням категоризації «свій–чужий» і за ознакою мови, а не тільки за ознакою нового соціального статусу «переселенця».

Соціально-психологічна адаптація ВПО в українськомовному середовищі в умовах стрімких соціальних змін у суспільстві призводить до кризи особистісно-рольової ідентичності. Подолання кризи здійснюється шляхом соціально-психологічної адаптації на груповому та особистісному рівнях. На груповому рівні виокремлюються чинники вибору різних стратегій адаптації в умовах кризи ідентичності, а саме настанови на формування позитивної соціальної ідентичності, яка була б адекватною соціокультурним та економіко-політичним змінам соціуму, та на збереження власної культурної своєрідності (більше стосується ВПО з Криму). На особистісному рівні вплив нових умов стосується вибору альтернатив і стратегій, що визначають адаптацію ціннісно-смыслові структури особистості: потреба в самоактуалізації, психологічний комфорт, задоволеність професійним вибором і діяльністю, емоційна стійкість, локалізація особистісного контролю тощо [3, с. 35].

ВПО, втративши звичний панівний статус, змушені шукати ресурси для подолання кризи ідентичності шляхом пристосування до нових обставин (береться до уваги не тільки зміна мовного середовища). Початковий адаптаційний період відзначався деякими особливостями, серед яких можна виділити квазіеміграцію, тобто стан фрустрованості та почуття себе чужинцем серед собі подібних (береться ознака «громадянин України, який патріотично налаштований»), психологічну роздвоєність, очікування реставрації минулого стану комфорту та визначеності. Відтак ідеться про вибір між станом психологічної відкинутості та почуттям єдності за політичними чи ідеологічними переконаннями, з одного боку, та білінгвізмом з подальшим соціально-психологічним універсалізмом, з іншого. Соціальні зміни загострюють протиріччя у свідомості кожного окремого суб'єкта. Це пов'язано насамперед з пошуком суб'єктом стратегій і механізмів співвіднесен-

ня сучасного та минулого, інтегруванням впливів актуальної культури та власного інтегрування в складний динамічний соціальний простір [7, с. 24].

Соціально-психологічні підходи до визначення сутнісних характеристик адаптації значно різняться. Її здебільшого трактують як просте пристосування до нової професії, нового середовища і соціальних ролей; або розглядають як процес взаємовпливу та взаємозмін як суб'єкта, так і середовища; або як процес, у якому індивід спрямовує свої зусилля не на створення нових форм діяльності, а на відповідність своєї особистості ustalеним формам соціальної практики і спілкування [6, с. 84].

Уляна Садова, провідний фахівець у галузі економіки, зазначає, що мовна адаптація не може гальмувати процес соціально-психологічної адаптації ВПО: «У Львівській області частка переселенців, які володіють державною мовою, вища, ніж в інших регіонах. Це обумовлено родинними та міграційними чинниками минулого, а також ідеологічними переконаннями проукраїнськи налаштованих переселенців. Тож мовний аспект не мав би стати перешкодою для адаптації. Тим паче львівський філіал «Крим SOS» проводить курси української, кримськотатарської та англійської мов для ВПО [9]». З таким твердженням можна погодитися частково, якщо достеменно не дослідити реальну картину. Дійсно, внаслідок ідеологічних деформацій у мовній політиці попередніх періодів в Україні справді сформувалася неоднозначна мовна ситуація. За роки незалежності становище української мови у Львівській області зміцнилося, однак у Криму й у східних регіонах України – істотно погіршилося. За даними останнього перепису 2001 р., вільно володіли українською на Львівщині 99% мешканців, на Луганщині – 75%, на Донеччині – 72%, в АР Крим – 37%. Російською мовою у цих регіонах вільно володіли, відповідно: 21%, 91%, 93%, 95%. Опитування засвідчило, що серед переселенців російською спілкуються – 94%, серед них вільно спілкуються українською – 77%, тобто відсотковий показник білінгвізму серед ВПО становить приблизно 77%. Але не можна спростовувати й того факту, що серед ВПО з Криму (тільки у Львові їх зареєстровано 2531 станом на 2015 рік) вільно володіють українською мовою – 10,2%, російською – 76,5%, кримськотатарською – 11,3%.

За цими показниками можна зробити висновок, що процес мовної адаптації для ВПО з Криму в українськомовному середовищі є найбільш складним, адже він не відбувається окремо від соціально-психологічної адаптації переселенців у західних регіонах України. До того ж, соціально-психологічна адаптація є невід'ємною частиною інтеграції у нове середовище й переселенців зі Сходу, і саме вона домінує над мовною адаптацією у загальному процесі інтеграції ВПО, внаслідок чого низький (або недостатній) рівень володіння українською мовою залишається тим бар'єром, який перешкоджає особам працездатного віку бути конкурентоспроможними на ринку праці.

За даними Міністерства соціальної політики України та Львівського обласного центру зайнятості, третина ВПО страждає через відсутність хоч якогось місця праці, а ще третина – від неможливості працевлаштування за фахом. На ринку праці найбільш запитуваними є спеціалісти, які мають робітничі професії (тобто такі професії, де рівень володіння українською мовою не є основною вимогою при працевлаштуванні): водії, газозварники, електрики, монтажники, слюсарі, підсобні робітники, прибиральники, охоронці, кухарі тощо. Але проблема полягає в тому, що серед внутрішньо переміщених осіб більшість працювала на посадах службовців – бухгалтери, менеджери, економісти, керівні працівники різних рівнів, тому значна кількість переселенців не має належного професійного та кваліфікаційного рівня для задоволення заявлених вакансій. Тому, навіть якщо ВПО будуть працевлаштовуватися не за своєю спеціальністю, а за умовою «відсутності попереднього досвіду роботи чи спеціальної кваліфікації» на такі відкриті вакансії спеціальностей, як продавці, касири, кондуктори громадського транспорту, оператори зв'язку тощо, то без належного знання української мови хоча б на розмовно-побутовому рівні, і ця можливість отримати роботу буде відсутньою.

Для часткового вирішення цієї проблеми майже в усіх обласних центрах України, де зосереджений найбільший відсоток ВПО, були створені Безкоштовні курси вивчення української мови для переселенців. Львівська область також не є виключенням (більше 2-х років діють окремі групи таких курсів у Львові). Під час першого року існування Безкоштовних курсів простежувалася невелика кількість охочих переселенців підвищувати свій рівень володіння українською мовою. Мотиваційним фактором стати активним слухачем Безкоштовних курсів української мови для ВПО було інтегрування у більш сприятливі умови для соціально-психологічної адаптації. Переселенці, маючи різний рівень володіння українською мовою, використовували можливість відвідування таких курсів з метою побути у середовищі серед «своїх» (тобто серед таких, хто є близькими за соціокультурною, морально-психологічною, мовною ознакою тощо). Зараз же простежується значне зростання кількісного показника серед відвідувачів Безкоштовних курсів української мови у Львові (ми не беремо до уваги ті групи, які створені для школярів з метою їхньої підготовки до складання ЗНО). Це різке зростання слухачів пояснюється тим, що впродовж року соціально-психологічна адаптація змістилася на другий план (адже поступово розв'язалися проблеми із винайманням житла, працевлаштуванням, соціальними виплатами, тобто ті проблеми, які знаходилися в пріоритетній площині, на відміну від вирішення питання мовного бар'єра у спілкуванні та питання підвищення рівня самореалізації у всіх сферах життєдіяльності).

Серед основних факторів сприяння швидкій мовній адаптації ВПО до українськомовного середовища можна виділити такі:

- «маскувальний», тобто такий фактор, який змушує індивіда підвищувати свою комунікативну компетенцію з метою не вирізнитися у соціумі за мовною ознакою (це стосується навіть тих ВПО, які володіють українською літературною мовою на належному рівні, але мають комунікативний бар'єр у спілкуванні з мешканцями, які послуговуються західно-українськими діалектами);

- професійно-мотиваційний, тобто такий, який змушує індивіда вдосконалювати рівень володіння українською мовою відповідно до його професійної сфери діяльності для того, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці;

- ціннісно-мотиваційний – розглядається як той, що дозволяє людині, яка мала чи набула внаслідок революційних змін у суспільстві певних моральних цінностей (почуття патріотизму, глибокої поваги до національних символів, державної мови тощо), але не мала можливості вивчити українську мову чи спілкуватися нею у середовищі попереднього перебування, заповнити цю прогалину шляхом здобуття знань, які мають допомогти їй оволодіти мовленево-комунікативними компетенціями.

Під час розробки методики навчання ВПО української мови (як рідної, як другої (близькоспорідненої) і як іноземної мови (переважно для переселенців з Криму, які володіють суто кримськотатарською мовою)) слід велику увагу звертати на ціль навчання, тобто на той фактор, який змушує людину до вивчення української мови на певному рівні. Важливо також враховувати вікові особливості ВПО, які хочуть вивчати українську мову (за даними Безкоштовних курсів української мови, вікова категорія коливається від 14 до 70 років). Неодмінно варто враховувати професійне спрямування навчально-методичного матеріалу (особливо для тих ВПО, які хочуть набути професійно-комунікативної компетентності). Необхідно враховувати і чинник спорідненості української та російської мов, і психологічні та психолінгвістичні осо-

бливості, характерні для засвоєння української мови, як другої. Зважаючи на це, методика будується на основі врахування знань, умінь і навичок, здобутих ВПО під час вивчення першої мови, і залежно від цього викладач обирає методи і прийоми, спрямовані на активізацію чи корекцію мовленнєвих умінь та навичок, або на засвоєння нових знань та формування відповідних умінь. Усе це вносить певну специфіку в методику навчання ВПО українській мові.

Визначаючи методи й прийоми, слід брати до уваги також чинник мовного оточення: українську літературну мову ВПО можуть чути по радіо й телебаченню, на вулиці, роботі тощо, але не слід випускати того факту, що у побутовій сфері ВПО можуть почути вживання української мови з домішкою певних місцевих діалектизмів, про значення яких вони можуть навіть і не здогадуватися, тому постає потреба для ВПО ознайомитися з місцевою «гварією» для підвищення рівня комунікативної здатності у такому мовному середовищі.

Близькостпорідненість української та російської мов, наявність мовного середовища спричинює рецептивне володіння мовою. І в цьому докорінна відмінність процесу засвоєння української мови від іноземної.

Як уже зазначалося, методика має брати до уваги й основні цілі навчання. На сучасному етапі вони полягають у формуванні мовленнєвої (комунікативної), мовної й соціокультурної компетенції ВПО, тому вона має рекомендувати такі методи і прийоми, завдяки яким можна було б досягти поставленої мети.

У методиці навчання української мови (як другої) потрібно враховувати чинник співвідношення систем двох мов – рідної та української. Ця проблема – одна з основних у методиці навчання української мови (як другої). Вона охоплює низку інших, зокрема раціональної побудови курсу української мови для ВПО з різних регіонів, врахування спільного і відмінного у змісті навчального матеріалу першої й української мов, проблеми транспозиції й інтерференції, пов'язані з психологічними й психолінгвістичними особливостями засвоєння української мови (як другої) [8, с.107].

Треба зважати й на той факт, що більшість ВПО не володіє усним українським мовленням, тоді як на початковому етапі навчання рідної мови вони на достатньому практичному рівні володіють ним. Очевидно, саме цим пояснюється, що основна увага на заняттях рідної мови приділяється писемному мовленню і навчальний процес у школі розпочинається з опанування грамоти, а засвоєння української мови (як другої) – з формування вміння усного мовлення.

Так, урахування знань та вміння з першої мови, наприклад з читання і письма, у процесі навчання української мови (як другої) спонукає до пошуків більш раціональних прийомів і способів навчання ВПО, які були б економічнішими щодо затрати часу.

Висновки. Отже, ефективність адаптаційного процесу залежить не тільки від мотиваційних факторів, які змушують ВПО якомога швидше адаптуватися до українськомовного середовища, а і від рівня розвитку педагогічної науки, досконалості методики викладання української мови (як другої та як іноземної), а також від умінь викладача орієнтуватися в методах і прийомах навчання і добирати з багатьох найефективніші з урахуванням вікових особливостей ВПО, їхньої професійно-мовленнєвої компетенції, рівня соціокультурної інтеграції тощо.

Оскільки методика викладання української мови для ВПО є складовою довготривалого і складного процесу соціокультурної та соціально-психологічної адаптації переселенців в українськомовному середовищі, винайдення нових методів та форм викладання української мови (як іноземної та як другої) для внутрішньо переміщених осіб становить **перспективу** подальших наукових розвідок.

Література:

1. Bochner S. The social psychology of cross-cultural relations / S. Bochner // Cultures in contact. – Oxford, 1982. – P. 5–44.
2. Schwartz T. Anthropology and Psychology / T. Schwartz // New direction in Psychological Anthropology. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – P. 324–325.
3. Міхеєва О. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації / О. Міхеєва, В. Середа // Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні : Збірка аналітичних матеріалів. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. – С. 9–49.
4. Мнацаканян И. А. Адаптация учащихся в новых социокультурных условиях: Дисс... канд. психол. наук / И. А. Мнацаканян. – Ярославль, 2004. – 242 с.
5. Солдатова Г. У. Нарушения этнической идентификации у русских мигрантов / Г. У. Солдатова, Л. А. Шайгерова, Е. И. Шлягина // Социол. журн. – 1995. – № 3. – С. 144–150.
6. Стефаненко Т. Г. Социальная психология этнической идентичности : Дисс... д-ра психол. наук / Т. Г. Стефаненко. – М., 1999. – 186 с.
7. Татарко А. Н. Взаимосвязь этнической идентичности и психологических стратегий межкультурного взаимодействия: Автореф. дис... канд. психол. наук / А. Н. Татарко. – М., 2004. – 36 с.
8. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови у школах з російською мовою викладання / О. Н. Хорошковська. – К. : Промінь, 2006. – 256 с.
9. Загакайло О. Переселенці на Львівщині: хочемо жити [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/socium/pereselenci-na-lvivschini-hochemo-zhiti-_html (Дата звернення: 14.10.2016).
10. Попередній аналіз та оцінка потреб ВПО. УВВКБ ООН [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://unhcr.org.ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/2-uncategorised/1293-vnutrishno-peremishcheni-osobi> (Дата звернення: 14.10.2016).

УДК 81-26

М. М. Мельник, Х. І. Бовкіт,

Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів

МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ПОРТРЕТНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ РОМАНУ ТОМАСА МАННА «БУДДЕНБРОКИ»

У статті розглянуто проблему використання прикметників в описі портретної характеристики жіночого образу в романі Томаса Манна «Будденброки». Підкреслено виняткову значущість детального опису зовнішності головної героїні, її жестів, поз та одягу в зображенні соціально-історичного часу. Зазначено, що прикметники у романі вказують на зовнішність особи, підкреслюють її соціальний статус. З'ясовано, що у виборі прикметників, у високій частоті вживання та в їх стилізованих функціях відображені основні закономірності і тенденції індивідуального стилю автора, що свідчить про гармонійність, цілісність його стилістичної системи.

Ключові слова: Томас Манн, портрет, прикметники, соціальний статус, індивідуальний стиль.